

Харків. 2023. С. 23-27.

7. Конституційне право: підручник. За загальною редакцією М.І. Козюбри./ Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, А.А. Мелешевич. Київ. Вид. «Ваїте». 2021.

8. Демиденко В.О. Забезпечення права кожного на достатній життєвий рівень в умовах воєнного стану та післявоєнний період// Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики. Соціальні права. Виклики воєнного часу 2023 рік: збірник тез та доповідей VI Міжнародної науково-практична конференції. Київ, 2023. URL: <https://court.gov.ua/press/pressofficeanons/1405776/>

9. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015

10. Чижов Д.А. Роль державного механізму в забезпеченні прав та свобод людини у сфері національної безпеки України: монографія. Київ. Національна академія внутрішніх справ, 2023. 216 с.

Якимова Анастасія Русланівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна,
доцент кафедри конституційного
права ННПП НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО НА ОСВІТУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Право на освіту є однією з основоположних гуманітарних цінностей і закріплене у багатьох міжнародних договорах, зокрема в Загальній декларації прав людини та Конвенції ООН про права дитини. В Україні право на освіту також гарантовано Конституцією та національними законами. Однак з початком війни, спричиненої російським вторгненням у 2022 році, це право зазнало серйозних викликів. Війна вплинула на всі аспекти життя українців, зокрема на систему освіти, створивши безпрецедентні труднощі для забезпечення доступу до навчання. Проблеми з якими стикалася освітня сфера включають руйнування навчальних закладів, тимчасове переміщення учнів і вчителів, відсутність доступу до традиційного навчання внаслідок бойових дій і гуманітарної кризи, а також збільшення психоемоційного навантаження на дітей і педагогів. Попри ці труднощі, право на освіту залишалося пріоритетом для нашої країни.

Одним із найважливіших документів, який встановлює це право, є Загальна декларація прав людини, яка проголошує право кожної людини на освіту. Це право

має бути доступним безкоштовно, принаймні на початковому рівні. Важливо, що цей документ у ст. 26 визначає освіту як необхідну для розвитку особистості та сприяння розвитку взаєморозуміння і мирного співіснування між народами [1].

Наступним важливим документом є Конвенція ООН про права дитини, яка є основоположним міжнародним правовим актом, що спеціально фокусується на правах дітей. Вона встановлює, що кожна дитина має право на освіту, яка повинна бути доступною і сприяти розвитку особистості дитини. Зокрема, держави зобов'язані забезпечити доступ до безкоштовної та обов'язкової початкової освіти, а також запровадити заходи для забезпечення доступу до середньої та вищої освіти (статті 28, 29) [2].

В Україні право на освіту закріплено в Конституції України та Законі України "Про освіту". Згідно зі статтею 53 Конституції України, кожен має право на освіту, а повна загальна середня освіта є обов'язковою. Конституція також передбачає, що держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах, а також розвиток різних форм навчання, надання державних стипендій і пільг учням та студентам. Окрім того, громадяни мають право безоплатно здобувати вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на конкурсній основі [3]. Закон України "Про освіту" доповнює ці положення, гарантуючи безперервність навчального процесу на всіх етапах життя та доступність освіти. Зокрема, закон визначає, що держава забезпечує безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів освіти. Дозволяє громадянам здобувати освіту без обмежень за соціальними чи фізичними ознаками, зобов'язує забезпечити рівний доступ до освіти для всіх громадян незалежно від їхнього місця проживання, соціального статусу чи інших обставин [4].

З початком повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року право на освіту стало одним з тих гуманітарних прав, що зазнають найбільших порушень в умовах війни. Війна спричинила величезні проблеми для освітньої системи країни, що призвело до серйозних труднощів у забезпеченні доступу до навчання для мільйонів українських дітей. Однією з основних проблем стало руйнування навчальних закладів. Станом на 2024 рік близько 3,8 тисяч закладів були пошкоджені та 365 зруйновано в результаті обстрілів і бойових дій. Школи в зонах активних бойових дій, а також на тимчасово окупованих територіях стали недоступними для учнів, що серйозно обмежило їх можливість здобувати освіту. Руйнування навчальних закладів вплинуло не тільки на фізичну інфраструктуру, а й на психоемоційний стан дітей і педагогів, які стали свідками та жертвами насильства [5].

Тимчасове переміщення учнів і вчителів також стало серйозною проблемою. Багато дітей стали внутрішньо переміщеними особами, багато з них змушені були покинути свої рідні міста та села і шукати притулку в інших регіонах країни, часто в умовах обмеженого доступу до освіти. Внаслідок цього частина дітей не могла знайти місце в школах нових міст або сіл, що призводило до перерв у навчанні.

Вчителі також зіткнулись із труднощами, адже частина з них були змушені покинути свої домівки і переселитись у більш безпечні райони, що ускладнило організацію освітнього процесу та інтеграцію у нові навчальні колективи.

Війна також призвела до відсутності доступу до традиційного навчання. В умовах бойових дій багато шкіл залишались закритими, а батьки не могли відправити дітей до навчальних закладів через постійну небезпеку. У цих обставинах традиційні форми навчання стали майже неможливими, тому на заміну стало навчання у дистанційному форматі. Використання онлайн-платформ, таких як Google Classroom, Zoom та інших, дало змогу забезпечити безперервність освітнього процесу навіть у найскладніших умовах. Цей формат навчання став критично важливим для того, щоб забезпечити безперервність навчального процесу.

Проте дистанційне навчання має свої обмеження, зокрема через нестабільний доступ до Інтернету та відключення світла, а також через важливість соціальної та психологічної складової освіти, яку не можна повністю замінити онлайн-форматом. Зокрема, діти, які перебувають у тимчасових укриттях, або переселенці часто мають обмежений доступ до електронних пристроїв, що створює бар'єри для їхнього навчання.

Не менш важливою проблемою стало психоемоційне навантаження на дітей і педагогів. Війна залишила глибокий слід на психічному здоров'ї мільйонів дітей, які пережили насильство, втрату близьких, переміщення або інші тяжкі стресові ситуації. Педагоги також стикаються з великою кількістю емоційних і психологічних труднощів, оскільки багато з них стали свідками або жертвами військових дій. Врахування психоемоційних потреб учнів стало важливим аспектом освітнього процесу в умовах війни, оскільки допомога у відновленні психологічного стану дітей є критично важливою для їх адаптації до нових умов життя.

Загалом, право на освіту в умовах війни є надзвичайно важливим для України. Попри всі труднощі освітня система продовжує функціонувати завдяки впровадженню новітніх технологій. Проте, для повного відновлення після війни, Україна потребує не лише відновлення зруйнованої інфраструктури, а й постійної уваги до психоемоційного стану дітей і педагогів. Тільки так можна забезпечити сталий розвиток освітньої системи та гарантувати майбутнє покоління українців, яке буде здатне відбудувати країну після війни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
2. Конвенція про права дитини ООН в редакції від 21 грудня 1995 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text
3. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://www.president.gov.ua/ua/documents/constitution/konstituciya-ukrayini-rozdil-ii>

4. Про освіту : закон України від 5 вересня 2017 р. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

5. Save Schools «Освіта під загрозою». Міністерство освіти і науки України. Звіт 2024. URL: <https://saveschools.in.ua/>

Яцун Вікторія Олександрівна,
здобувачка вищої освіти бакалавра
ННПП Національної академії
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна,
доцент кафедри конституційного права
ННПП НАВС,
кандидат юридичних наук, доцент

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДІТЕЙ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Забезпечення та захист прав і свобод людини є головним обов'язком будь-якої держави. В умовах воєнного стану забезпечувати і захищати права і свободи громадян стає важче ніж у мирний час. Але згідно з Конституцією України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в державі найвищою соціальною цінністю» [1].

В Україні останнім часом виникло багато різних ситуацій надзвичайного характеру і забезпечити захист прав і свобод на деяких територіях стало неможливим. Спочатку це була окупація та анексія Автономної Республіки Крим, пізніше проведення Антитерористичної операції на сході нашої держави, а з 24 лютого 2022 року - повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України. З цими подіями постало питання забезпечення захисту прав і свобод майбутнього нашої держави і найуразливішої категорії – дітей. З часом ця проблема набуває великої актуальності.

Діти в цей час бачили і стали жертвами окупації, насилля, смертей як близьких їм людей, так і просто оточуючих, руйнувань та еміграції. Вони зазнали багато фізичних та психологічних травм, а деякі стали сиротами. «Дітей втягнуто до участі в бойових діях, частина зазнала фізичного та сексуального насильства, наявні факти примусового переміщення та депортації до російської федерації» [2]. Як бачимо, під час воєнного стану порушуються такі права дітей: право на життя, на здоров'я, бути з сім'єю та серед суспільства, на захист, на освіту, на особистісний розвиток, на свободу, на піклування та щасливе дитинство.

Основою міжнародного захисту прав дитини є Конвенція про права дитини ООН, ухвалена 20 листопада 1989 р. та ратифікована Верховною Радою України 27